

Српска душа и нове биотехнологије

„Интервенције на души“ морално мање прихватљиве од „интервенција на телу“

Војин Ракић*

Нове биотехнологије често нам изгледају као научна фантастика, али ипак нису наша далека будућност. Оне повлаче не само питање технолошких могућности, већ и низ етичких проблема. Неке међу њима заправо и нису потпуно нове, него су већ неко време реалност. Један такав пример су неурохируршке интервенције познате као „дубока стимулација мозга“ (Deep Brain Stimulation - DBS). DBS се састоји од уградње електронског имплантата у мозак под локалном анестезијом. Њиме се могу санирати, на пример, фармакорезистентне епилепсије, дистоније, фармакорезистентне депресије.

DBS се може користити и у „коузметичке“ сврхе, баш као и „коузметичка неурофармакологија“. Наиме, показује се да DBS, неки антидепресиви и анксиолитици, Ritalin (лек којим се третира „хиперкинетички поремећај“ или ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorder), као и друга неурофармаколошка средства, могу да се употребљавају не само у циљу лечења, већ и у сврхе побољшања већ добrog расположења, како би се „пацијент“ осећао „better than well“ („више него добро“). Ово отвара низ етичких питања. Неке врсте DBS-а одобрене су у САД-у од 1998. године, мада само уколико се њима лече болести, али не и да се побољшава већ нормално расположење.

Какав морални статус коузметичка неурофармакологија и коузметичка неурохирургија уживају у Србији? Познато је да су се у последњих двадесетак година лекови код нас могли добијати без лекарског рецепта. Неурофармаколошка средства нису била изузетак. Масовна употреба анксиолитика и антидепресива у ратним и послератним годинама довела је до тога да је одређен број људи постао зависан од тих лекова, али и до спознаје многих суграђана да се неки од њих могу користити не само ради лечења, већ и у сврхе побољшања већ нормалног или релативно нормалног расположења.

Ставови грађана Србије према етичким аспектима овакве коузметичке или „рекреативне“ употребе неурофармаколошких средстава нису систематски испитивани, али покушао сам да их тестирам на четири групе својих студената (свака група бројала је од 15-20 чланова). Наиме, суочио сам их са питањем о

њиховом схватању моралне оправданости коузметичке употребе DBS-а и неурофармаколошких средстава, „конвенционалне“ естетске хирургије (силиконски импланти, превасходно у уснама и дојкама), као и „вагиналне хируршке коузметике“. Показало се да готово сви студенти сматрају да је уградња силикона морално допустива, да „коузметичка“ употреба неурофармаколошких средстава углавном заслужује осуду, док је „коузметички“ DBS оцењен као нешто сасвим девијантно, како у моралном тако и у шире психолошком смислу. Вагинална коузметика изгледала је многима као нешто егзотично, а ставови о њеној етичкој оправданости у многоме нису били јасно формирани. Ипак, преовладавала је блага морална осуда.

Како поменуте групе студената свакако нису презентативан узорак српске популације, ово мало испитивање не представља много више од анегдотске евиденције и зато немам претензије да га представљам као релевантно са научне тачке гледишта. Но, чак и као такво, оно оставља снажан утисак. Тим пре што су све четири групе студената имале готово истоветне ставове. А ти ставови могу се резимирати овако:

1. Оно што је рас прострањено (силиконски импланти у Србији су, наравно, драстичан пример) доживљава се не само као нормално, већ и као етички неспорно.

2. Оно што је углавном или сасвим непознато, тј. хируршко улепшавање вагине и DBS, доживљава се као етички проблем. При том се прво сматра морално прихватљивим од другог.

3. Неурофармаколошка коузметика и DBS сматрају се крајње спорним са етичке тачке гледишта.

Из овога следи да би ранг-листа поменутих интервенција, у опадајућем редоследу моралне прихватљивости, изгледала овако: рас прострањена

Игњат Гагало

естетска хирургија (силиконски импланти у грудима и уснама), вагинална коузметика, коузметичка неурофармакологија, DBS. Другим речима, у оцени моралне прихватљивости поменутих интервенција, студенти су се руководили следећим критеријумима:

- Оно што је мање познато морално је сумњивије.

- „Интервенције на телу“ су морално прихватљивије од „интервенција на души“.

- Други критеријум важнији је од првог.

Према томе, оправдано је закључити да најснажнију моралну осуду добијају неурохируршке и неурофармаколошке коузметичке интервенције - барем код поменутих група студената. С друге стране, естетске интервенције на телу, чак и када се сматрају егзотичним, доживљавају се као мање бласфемичне. Можда би нам овај опрезни закључак могао да укаже на то како је у Србији, упркос култу телесног, душа и даље на високој ценi – ако не по томе како са њом поступамо, оно макар по томе како верујемо да би са њом требало поступати.